

YHESSÄ ETTEENPÄIN

Osallisuuden tukeminen
sijaishuollossa

Lukijalle

Lasten kanssa työskentelevillä ammattilaisilla on tärkeä rooli lasten ja nuorten osallisuuden ja toimijuuden tukemisessa. Kansallisen lapsistrategian toimeenpanosuunnitelmassa vuodelta 2021 todetaan, että lasten ja nuorten läheis- ja vertaissuhteille pyritään rakentamaan edellytyksiä sekä vahvistetaan heidän osallisuuttaan ja hyvinvointiaan niin digitaalisissa ympäristöissä kuin muissa arjen yhteisöissä. Osallisuutta voidaan parantaa yhteisöllistä ja osallistuvaa toimintakulttuuria vahvistamalla, tukemalla vapaa-ajan ja harrastustoimintaa, mahdollistamalla kulttuurielämään osallistuminen sekä huomioimalla lapsen osallisuus, kuulluksi tuleminen ja tiedonsaanti päätöksenteossa.

Sijaishuolto voi avata nuorelle uusia mahdollisuuksia, vahvistaa nuorta, edistää tasa-arvoa sekä kaventaa terveys- ja hyvinvointieroja, mutta voi aiheuttaa nuorelle myös ahdinkoa ja vaikeuksia. Sijoitettu nuori tarvitsee joustavasti aikuisten yksilöllistä huomiota, aktiivista läsnäoloa ja monialaista ammatillista tukea.

Yhessä etteenpäin -opas kuvaa lastensuojeluyksikköön sijoitettujen nuorten osallisuuden yksilöllistä tukemista. Sijoitetuista lapsista ja nuorista käytetään oppaassa sanaa nuori. Tutkimustiedon pohjalta on koottu käytännönläheinen opas lastensuojeluyksiköiden henkilöstölle ja opiskelijoille. Osallisuuden tukemista tarkastellaan sosiaalipedagogiikan, positiivisen pedagogiikan ja myönteisen tunnistamisen näkökulmista sekä kuvataan osallistavaa kirjaamista ja taidelähtöisiä menetelmiä.

Osallisuuden tukemisen opas vahvistaa osallisuuden huomioimista ohjaus- ja kasvatustyössä. Opasta voi hyödyntää lastensuojeluyksikön vaihtuvan henkilöstön ja eri alojen opiskelijoiden perehdytyksessä. Tavoitteena on sijoitettujen nuorten itsenäistymisen tukeminen ja itseohjautuvuuden, toimijuuden ja osallisuuden edistäminen arjessa sijaishuollon aikana ja sen päättymisen jälkeen.

Yhessä etteenpäin -opas on laadittu Oulun ammattikorkeakoulun Sosiaalialan tutkinto-ohjelman opinnäytetyönä keväällä 2023.

Sisällys

Siirtyminen sijaishuoltoon	4
Mitä osallisuus on?	5
Osallisuuden tukeminen käytännössä	6
Yhteydenpito läheisverkostoon	7
Sosiaalipedagogiikka kasvatussuhteessa	8
Hyvän huomaaminen positiivisen pedagogiikan keinoin	9
Työtapana myönteinen tunnistaminen	10
Osallistava kirjaaminen	12
Taidelähtöiset menetelmät	14
Lähteet	

Siirtyminen sijaishuoltoon

Lastensuojelulain (417/2007, 4 §) mukaan sijaishuollon periaatteena on väliaikaisuus ja tavoitteena perheen jälleenyhdistäminen. Nuoren siirtyessä sijaishuoltoon siirtyy samalla monia vanhempien vastuulla olevia tehtäviä sijaishuollon hoidettavaksi. Sijaishuollon tulee edistää nuoren yhteydenpitoa läheisiin ihmisiin sekä muita sosiaalisia suhteita.

Sijaishuollon tulee taata nuoren fyysinen ja psyykkinen turvallisuus sekä tarjota nuoren tarpeiden mukainen kasvuympäristö ja -olosuhteet. Kun nuorta ohjataan rajoihin, sääntöihin ja sopimukseen sekä näiden noudattamiseen, hän oppii luomaan ja rajaamaan omaa toimintaansa. Samalla nuorta ohjataan ottamaan vastuuta omasta arjestaan sekä kasvamaan vastuulliseksi aikuiseksi yhteiskuntaan.

Mitä osallisuus on?

Oikeus osallisuuteen on yksi Lapsen oikeuksien sopimuksen määrittämistä perusoikeuksista. Osallisuudella tarkoitetaan yhteisöön liittymistä, kuulumista ja siihen vaikuttamista. Osallisuus rakentuu vastavuoroisesta toiminnasta, joka edellyttää yhteisöltä sen jäsenten huomioon ottamista ja jäseniltä aktiivista mukaan tulemistä. Lastensuojelulaissa (417/2007, 20 §) painotetaan vahvasti lapsen oikeutta osallisuuteen kaikissa lastensuojeluprosessin eri vaiheissa. On aikuisten vastuulla tarjota nuorille mahdollisuuksia osallisuuteen.

Nuorella on mahdollisuus:

- päättää, mitä kertoo ja osallistuuko vai ei
- saada tietoa itseään koskevista asioista ja päästä mukaan asioiden käsittelyyn
- vaikuttaa itseään koskevien asioiden käsittelyyn, esimerkiksi palaverissa käsiteltäviin asioihin ja osallistujiin sekä päästä osallistumaan päätöksentekoon
- tulla kuulluksi ja kertoa oma mielipiteensä
- tarvittaessa saada apua ja tukea itsensä ilmaisemiseen
- keskustella itselle tärkeistä asioista ja tuoda niitä aikuisten tietoon
- tehdä itsenäisiä päätöksiä

Osallisuuden tukeminen käytännössä

Osallisuutta tuetaan:

- kuuntelevalla, oppivalla ja luottamusta rakentavalla vuoropuhelulla
- tunnistamalla nuoren yksilöllisyys ja toimijuus
- ottamalla mukaan nuoren läheisverkosto

Osallisuutta voidaan tukea osallistumismahdollisuuksia kehittämällä ja vahvistamalla nuoren osallistumishalua. Osallistumiseen voidaan rohkaista tukemalla nuoren persoonallista kasvua, itsetunnon ja -luottamuksen kehittymistä sekä edistämällä nuoren yksilöllisten toiveiden, tarpeiden ja tavoitteiden tiedostamista. Osallisuuden tukeminen koskee kaikkia nuoria.

Osallisuuden tukeminen toteutuu ajattelutavoissa, toimintamalleissa ja arvomaailmoissa. Lisäksi se edellyttää yhteistyötaitoja ja luottamusta nuorten kykyyn vaikuttaa omaan elämäänsä.

Esimerkkejä osallisuutta edistävästä kysymyksistä:

- Mistä meidän olisi nyt hyvä puhua?
- Mitä sinä ajattelet tästä?
- Mitä sinä pidät nyt tärkeänä?

Yhteydenpito läheisverkostoon

Läheisverkosto koostuu kaikista niistä ihmisistä, jotka ovat mukana tukemassa nuorta. Myös ihmiset, joilla olisi mahdollisuus olla mukana nuoren huolenpidossa, hoidossa ja kasvatuksessa, voidaan katsoa kuuluvan läheisverkostoon. Sijoitetun nuoren täytyy voida pitää yhteyttä läheisiin, kuten sisaruksiin, vanhempiin, sukulaisiin tai muihin tärkeisiin ihmisiin ja tavata heitä.

Suhteiden ylläpitäminen tärkeisiin läheisiin, vertaisiin ja yhteisöihin voi vahvistaa nuoren myönteistä minäkuvaa. Perheen keskinäisen vuorovaikutuksen parantamista tuetaan nuoren perhe- ja läheissuhteissa kertyneiden hyvinvoinnin kokemusten huomioimisen kautta.

Yhteydenpito läheisverkostoon on merkittävä tuki nuoren siirtyessä sijaishuoltoon ja sen päättymisen jälkeen. Läheisverkoston yhteydenpito edistää nuoren itsenäistymistä. Sijaishuolto voi rakentaa läheisverkoston kanssa nuoren aiemman ja nykyisen elämän välille sidoksia, joiden avulla pystytään suuntautumaan vahvasti tulevaisuuteen.

Lapsikeskeinen suojelu tarkoittaa tasapainoista nuoren koko perheen kanssa työskentelyä. Työskentelyssä huomioidaan nuoren yksilölliset kokemukset, joiden perusteella nuorta ja vanhempaa tuetaan.

Lapsikeskeinen työote tukee sekä nuoren että vanhemman toimijuuden vahvistumista ja nuoren turvallisuuden tunnetta.

Sosiaalipedagogiikka kasvatussuhteessa

Osallisuuden vahvistamisessa voidaan hyödyntää sosiaalipedagogiikan tarjoamia keinoja. Tämä kasvatuksellinen näkökulma perustuu nuoren ja työntekijän väliseen aitoon, vuorovaikutukselliseen ja dialogiseen pedagogiseen suhteeseen, joka herättää nuoren tietoisuuden ja haastaa häntä muutokseen.

Nuoren osallisuus ja kuulumisen tunne rakentuu ja vahvistuu suhteessa. Kuulumisen tunne perustuu läheisiin ja turvallisiin ihmissuhteisiin sekä oman merkityksellisyyden tunteeseen yhteisön jäsenenä.

Sosiaalipedagogisessa kasvatuksessa:

- sijoitettu nuori kohdataan ainutkertaisena yksilönä
- nähdään nuorella olevat mahdollisuudet ja tuetaan niiden kehittymistä
- käsitellään elämässä kohdattuja asioita
- opetellaan yhdessä elämäntaitoja sekä
- tuetaan kasvua kokonaisvaltaisesti kohti itsenäisyyttä ja autonomista toimijuutta.

Kasvatussuhteessa vahvistetaan nuoren kykyä tehdä omaa elämäänsä koskevia valintoja ja korostetaan muutoksen mahdollisuuksia.

Hyvän huomaaminen positiivisen pedagogiikan keinoin

Positiivinen pedagogiikka pohjautuu positiivisen psykologian teoriaan, joka painottaa myönteisyyttä ja voimavaralähtöisyyttä. Se pyrkii lisäämään hyvää ja tuomaan esille nuoresta hänen parhaat puolensa. Keskeistä positiivisen psykologian käytännön soveltamiselle on jokaisen nuoren ainutlaatuisuuden huomioiminen sekä myönteisten toimintamallien ja ratkaisujen löytäminen kieltojen sijaan.

Myönteisiä tunteita ja tilanteita tulee tietoisesti etsiä ja tunnistaa sekä hyödyntää niitä voimavarana. Positiivisessa psykologiassa on tarkoitus löytää tasapaino positiivisten ja negatiivisten tunteiden välillä. Hyvinvoinnin tukemiseen tarvitaan positiivisia tunnetiloja 3–5 kertaa negatiivisia enemmän.

Vahvuusperustaisessa ajattelussa nuorta autetaan tiedostamaan vahvuuksia itsessään, läheisissään sekä koko ympäröivässä maailmassa. Vahvuuksia tunnistetaan ja sanoitetaan, sovelletaan ja kehitetään. Hyvän huomaamisen kulttuurin vaaliminen ja vahvuuksista puhuminen on osa vahvuusperustaista toimintaa. Kun nuori löytää itsestään vahvuuksia ja pystyy hyödyntämään niitä, synnyttää se nuoressa voimakkaita myönteisiä kokemuksia. Tämä kasvattaa nuoren itsetuntoa ja antaa lujan perustuksen identiteetin rakentumiselle.

Työtapana myönteinen tunnistaminen

Myönteinen tunnistaminen on Suomessa 2010-luvulla kehitetty työtapa, joka korostaa dialogista kohtaamista painottaen ennaltaehkäisevää hyvinvoinnin tukemista. Arjen kunnioittavissa kohtaamisissa pyritään tietoisesti keskittymään nuorten vahvuuksiin, onnistumisiin ja voimavaroihin.

Myönteinen tunnistaminen jaotellaan tutustumiseen, tunnustamiseen ja tukemiseen.

- Tutustumisessa opitaan tuntemaan nuoren yksilölliset piirteet ja huomaamaan taidot ja mielenkiinnon kohteet.
- Tunnustaminen on arvostuksen antamista näille yksilöllisille piirteille.
- Tukeminen osana tunnistamista on toimijuuden tukemista nuorelle itselleen tärkeissä asioissa ja itsensä toteuttamisessa sekä sosiaalisten perustaitojen edistämistä.

Myönteinen tunnistaminen lähtee olettamuksesta, että jokainen kaipaa tunnistamista ja tunnustuksen saamista. Myönteinen tunnistaminen perustuu monisuuntaiselle vuorovaikutukselle, jossa kaikkia arkiympäristön toimijoita pidetään kykenevinä tunnistamaan toisiaan ja antamaan tunnustusta toisilleen yksilöllisesti ja kollektiivisesti. Myönteisen tunnistamisen tulee toteutua nuoren jokapäiväisessä arjessa.

Oikein tunnistetuksi tuleminen tuottaa itsekunnioitusta, itsearvostusta ja itsetuntoa, kun taas epäoikeudenmukaisuuden ja arvottomuuden tunteet ovat seurausta väärästä tunnistamisesta. Osuva tunnistaminen on tilannekohtaista reagoimista siihen, millaisena toisen näkee ja millaista kohtelua tämä ansaitsee iästä, sukupuolesta ja henkilökohtaisista ominaisuuksistaan riippumatta.

Nuoren myönteinen tunnistaminen ei edellytä kaiken hänen toimintansa hyväksymistä ja toisaalta toimijuuden tukeminen on mahdollista ilman nuoren valintojen arvottamista.

Esimerkkejä:

- Nuori voi kokea tarvetta tulla kohdelluksi kuin aikuinen tai hänellä on tarve saada olla vielä pieni.
- Paljon verkossa pelaavat nuoret saavat peliyhteisöltään haluamaansa tunnistamista ja tunnustusta, kun taas kasvatusvastuussa olevat aikuiset näkevät pelaamisen haitallisena ja sosiaalista elämää kaventavana. Aikuisen aito mielenkiinto nuorta ja pelaamista kohtaan, tunnistaminen ja nuoren taitojen kehittymisen tunnustaminen voi avata mahdollisuuden avoimelle keskusteluyhteydelle.

Osallistava kirjaaminen

Kirjaaminen on kokonaisvaltaista ymmärrystä asiakirjojen merkityksestä nuoren elämään. Lastensuojelutyössä tärkein lakisääteinen asiakirja ja suunnittelun väline on asiakassuunnitelma. Nuorta tulee osallistaa suunnitelman tekemiseen ja oman elämänsä suunnitteluun, sillä hän itse on asiantuntija elämässään ja arkeensa liittyvissä asioissa.

Nuoren mukaan ottaminen kirjaamiseen vahvistaa osallisuutta ja edesauttaa asiakassuhteen myönteistä kehitystä. Osallistava kirjaaminen lisää nuoren luottamusta ja vähentää yllättyneisyyttä asiakirjojen tiedoista. Nuorelle kerrotaan kirjaamisesta ja nuoren annetaan tutustua asiakirjoihin ja kommentoida niitä. Nuorelta voidaan kysyä, mitä hänen mielestään on tärkeää kirjata.

Parhaiten osallisuus toteutuu, kun nuori ja työntekijä kirjoittavat yhdessä asiakirjoja. Mikäli nuoren ja työntekijän näkemykset eroavat toisistaan, on molempien näkemysten kirjaaminen tärkeää. Osallistava kirjaaminen edellyttää ja edistää asiakassuhteen avoimuutta. Kaikista asioista on kyettävä keskustelemaan ja nuorella on oikeus tietää työntekijän näkemys nuoren tilanteesta. Avoimella keskustelulla ja osallistamalla nuorta kertomaan omia näkemyksiään, vähennetään mahdollisia epäluulon ja ahdistuksen tunteita.

Kirjaamisessa on hyvä kiinnittää huomiota myös nuoren aikaisempaan elämään, kuten lapsuuden keskeisiin ja myönteisiin tapahtumiin. Asiakassuunnitelmat tulee päivittää säännöllisesti, mikä voi tarkoittaa toistuvia arviointeja. Kirjaamisessa on tärkeä huomioida nuoren näkemys menneistä tapahtumista ja kirjata nuoren tulevaisuuden odotuksia ja toiveita.

Taidelähtöiset menetelmät

Taidelähtöisiä menetelmiä sovelletaan yhä enemmän nuorten kanssa tehtävässä työssä. Lastensuojelun piirissä olevien nuorten elämäkokemukset ovat usein vaikeampia kuin mitä he ikäänsä ja kehitykseensä nähden pystyvät vastaanottamaan.

Aikuisen tehtävänä on tarjota nuorelle tilaa ja työkaluja omien kokemustensa ilmaisemiseen. Mitä monipuolisemmin nuori pääsee kehittämään ilmaisutaitojaan, sitä paremmin hän pystyy käsittelemään tunteitaan, ajatuksiaan ja kokemuksiaan. Samalla hänen valmiutensa osallistua oman elämänsä valintoihin kasvavat.

Toiminnallinen tai taiteellinen itseilmaisuun perustuva työskentely saattaa olla nuorelle ainoa keino saada kosketus itseen ja omiin tunnemuistoihin. Metaforinen etäännytyks, kauempaa tai jonkin kautta katsominen, kuten rap-riimittely, roolivaatteiden, maskin tai varjoteatterin käyttö, mahdollistaa hyvin henkilökohtaisten asioiden käsittelyn.

Sijaishuoltoyksiköissä tarvitaan kontrollista vapaata tilaa, jossa nuori voi kokea pystyvänsä itse määrittämään suhtautumisensa itseensä ja maailmaan. Tila toimii nuorelle mielenliikkeiden tunnustelun työpajana, väylänä oman tarinan kerrontaan. Toiminnan jatkuvuus ja rakenteet ovat aikuisten vastuulla, joten aikuiset ovat läsnä ja saatavilla, mutta eivät määrittämässä nuorten tekemistä.

Luova toiminta voi olla nuorelle rakentava keino sekä tunteiden kanavoimiseen että vastarinnan ilmaisemiseen. Taide on väylä, jolla voidaan purkaa sosiaalisia hierarkioita nuorten välillä ja mahdollistaa nuoren yksilöllisen arvostuksen yhteisön sisällä sekä suhteessa aikuisiin. Taiteen ja luovuuden kautta nuoret voivat tulla nähdyiksi eri tavoin. Luova toiminta voi olla nuorelle myös selviytymiskeino sekä itseilmaisun, arjen hallinnan ja sopeutumisen väline.

Lähteet

Alatalo, Marjo, Lappi, Kari & Petrelius, Päivi 2017. Lapsikeskeinen suojeleminen ja perheen toimijuuden tukeminen lastensuojelun perhetyössä ja perhekuntoutuksessa. Kohti monitoimijasta, yhteistä perhetyötä. Työpäpaperi 21/2017. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Hakupäivä 16.11.2022. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/134616/URN_ISBN_978-952-302-859-3.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Cossar, Jeanette, Brandon, Marian & Jordan, Peter 2016. You've got to trust her and she's got to trust you: children's views on participation in the child protection system. *Child & Family Social Work*. 21 (1), 103–112. Hakupäivä 2.11.2022. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/cfs.12115>.

Enroos, Rosi 2016. Lapsen tulo julkiseen kotiin. Huostassaolon ensi vaiheet sijaishuoltopaikkojen toimijoiden näkökulmasta. Teoksessa *Huostaanotto Lastensuojelun vaativin tehtävä* (toim. Rosi Enroos, Tarja Heino & Tarja Pösö). Tampere: Vastapaino, 224–260.

Enroos, Rosi, Heino, Tarja, Helavirta, Susanna, Laakso, Riitta & Pösö, Tarja 2017. Vuosi huostassa. Lastensuojelun aikatietoista tarkastelua. *Janus* 25 (4), 297–311. Hakupäivä 2.11.2022. <https://journal.fi/janus/article/view/59630>.

Eronen, Tuija 2013. Viisi vuotta huostaanotosta. Seurantatutkimus huostaanotettujen lasten institutionaalisista poluista. *Raportti 4/2013*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Heino, Tarja, Eronen, Tuija, Kataja, Kati, Kestilä, Laura, Känkänen Päivi, Paananen, Reija, Pösö, Tarja & Rainio, Anna Pauliina 2013. Suojassa, syrjässä, selvinneenä – huostaan otetut ja sijoitetut lapset Suomessa (toim. Jukka Reivinen & Leena Vähäkylä). Tallinna: Gaudeamus, 50–68.

Honkasalo, Veronika & Pekkarinen, Elina 2019. Muutoksen vaiettu vastarinta. Tutkimus nuorista kahdessa laitoksessa. Teoksessa *Hiljainen vastarinta* (toim. Outi Autti & Veli-Pekka Lehtola). 163–196. Hakupäivä 19.11.2022. https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/105313/marginaalien_vaiennettu_vastarinta.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Kiilakoski, Tomi 2007. Johdanto: Lapset ja nuoret kuntalaisina. Teoksessa *Lasten ja nuorten kunta* (toim. Anu Gretschel & Tomi Kiilakoski). Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 8–23.

Känkänen, Päivi 2009. Siirtymät sijaishuollossa – hetkiä ja ikuisuuksia. Teoksessa *Lastensuojelun ytimissä*. (toim. Marjatta Bardy). Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 232–240.

Kääriäinen, Aino 2016. Sosiaalityön dokumentointi: suhde tietoon ja toimintaan. Teoksessa *Vastavuoroinen sosiaalityö* (toim. Maritta Törrönen ym.) Helsinki: Gaudeamus, 189–197. Hakupäivä 15.10.2022. https://blogs.helsinki.fi/asiakastyondokumentointi/files/2022/02/Kaariainen_Sosiaalityon-dokumentointi-2016-1.pdf.

Laaksonen, Maarit, Kääriäinen, Aino, Penttilä, Marja, Tapola-Haapala, Maria, Sahala, Heli, Kärki, Jarmo & Jäppinen Anu 2011. Asiakastyön dokumentointi sosiaalihuollossa. Opastusta asiakastiedon käyttöön ja kirjaamiseen. *Raportti 54/2011*. Terveyden ja Hyvinvoinnin laitos. Hakupäivä 15.10.2022. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/79866/d68ab232-88fc-4478-8c21-91164a177a1a.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

Lastensuojelulaki 417/2007. Hakupäivä 14.6.2022. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>.

Leskisenoja, Eliisa 2019. Positiivinen pedagogiikka varhaiskasvatuksessa. Toteuta käytännössä. Jyväskylä: PS-kustannus.

Leskisenoja, Eliisa & Sandberg, Erja 2019. Positiivinen pedagogiikka ja nuorten hyvinvointi. Jyväskylä: PS-kustannus.

Nivala, Elina 2010. Lapsen oikeudet osallisuuden perustana. Teoksessa *Lasten ja nuorten osallisuuden tukeminen lastensuojelutyössä* (toim. Ilona Tanskanen & Eeva Timonen-Kallio). Turun ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja 51. Turku: Turun ammattikorkeakoulu, 18–25.

Nivala, Elina & Rynnänen, Sanna 2019. Sosiaalipedagogiikka Kohti inhimillisempää yhteiskuntaa. Helsinki: Gaudeamus.

Oranen, Mikko. 2008. Mitä mieltä? Mitä mieltä! Lasten osallisuus lastensuojelun kehittämisessä. Sosiaali- ja terveysministeriön Lastensuojelun kehittämisohjelman osaraportti. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto ry. Hakupäivä 7.7.2022.
<https://docplayer.fi/383636-Mita-mielta-mita-mielta-lasten-osallisuus-lastensuojelun-kehittamisessa-mikko-oranen.html>.

Oranen, Mikko 2013. Osallisuus osaksi arkea. Teoksessa Lasten, nuorten ja lapsiperheiden palvelujen uudistaminen (toim. Arja Hastrup, Marke Hietanen-Peltola, Johanna Janhukainen & Marjaana Pelkonen). Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 122–126.

Oranen, Mikko 2015. THL. Lasten osallisuus. Lastensuojelun käsikirja. Hakupäivä 4.10.2022.
<https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lasten-osallisuus>.

Pukkio, Saana & Hoikkala, Susanna 2016. Jälkihuolto kasvun ja itsenäistymisen tukena. Teoksessa Mikä jälki jää? Opas lastensuojelun jälkihuoltotyöhön (toim. Saana Pukkio & Tiia Hiip). Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto, 8–26.

Roose, Rudi, Mottart, Andre, Dejonckheere, Nele, Nijnatten, Carol van & Bie, Maria De 2008. Participatory social work and report writing. *Child & Family social work* 14 (3), 322–330.

Saastamoinen, Kati 2010. Lapsen asema sijaishuollossa. – Käsikirja arjen toimintaan. Helsinki: Edita.

Sosiaali- ja terveysministeriö 2019. Lastensuojelun laatusuositus. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2019:8. Hakupäivä 19.11.2022.
https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161862/STM_2019_8_J_Lastensuojelun_laatusuositus.pdf?sequence=4&isAllowed=y.

Terveyden ja hyvinvoinninlaitos THL 2022b. Lastensuojelun käsikirja. Lasten ja nuorten lastensuojeluopas. Sijaishuolto. Hakupäivä 16.11.2022. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/lasten-ja-nuorten-lastensuojeluopas/lastensuojelun-toiminta/sijaishuolto>.

Thomas, Nigel 2000. Children, family and the state. Decision-making and child participation. Macmillan Press LTD, Great Britain.

Timonen-Kallio, Eeva 2010. Lapsen osallisuuden vahvistaminen lastensuojelutyön keskiössä. Teoksessa Lasten ja nuorten osallisuuden tukeminen lastensuojelutyössä (toim. Ilona Tanskanen & Eeva Timonen-Kallio). Turun ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja 51. Turku: Turun ammattikorkeakoulu, 6–17.

Tulensalo, Hanna, Kalliomeri, Reetta & Laimio, Janica (toim.) 2021. Kohti lapsen näköistä osallisuutta. Pelastakaa Lapset ry.

Törrönen, Maritta & Vauhkonen, Teemu 2012. Itsenäistyminen elämänvaiheena. Osallistava vertaistutkimus sijaishuollosta itsenäistyvien nuorten hyvinvoinnista. SOS-Lapsikylä ry. Hakupäivä 16.11.2022.
https://www.researchgate.net/publication/262004314_Itsenastyminen_elamanvaiheena_Osallistava_vertaistutkimus_sijaishuolosta_itsenaistyvien_nuorten_hyvinvoinnista.

Uusitalo-Malmivaara, Lotta & Vuorinen, Kaisa 2016. Huomaa hyvä! Näin ohjaat lasta ja nuorta löytämään luontevahvuutensa. Jyväskylä: PS-kustannus.

Valtioneuvosto 2019. Lapsen aika Kohti kansallista lapsistrategiaa 2040. Valtioneuvoston julkaisuja 2019:4. Hakupäivä 3.10.2022. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161441/VN_2019_4_Lapsen_aika.pdf?sequence=4&isAllowed=y.

Valtioneuvosto 2021b. Kansallisen lapsistrategian toimeenpanosuunnitelma. Valtioneuvoston periaatepäätös. Valtioneuvoston julkaisuja 2021:81. Hakupäivä 3.10.2022. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163541/VN_2021_81.pdf?sequence=4&isAllowed=y.

Tekijät

Eppu Ervasti, Jenna Juntunen & Minna Viitanen

Oulun ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan tutkinto-ohjelma

Kevät 2023

Kuvalähteet Pixabay.com

Sivu 3 <https://pixabay.com/vectors/tree-landscape-silhouette-nature-2022672/>

<https://pixabay.com/vectors/son-father-pointing-away-3481736/>

Sivu 11 <https://pixabay.com/vectors/people-jump-silhouette-group-male-4894818/>

Sivu 13 <https://pixabay.com/vectors/silhouette-child-mother-daughter-3299372/>

Sivu 15 <https://pixabay.com/illustrations/people-girl-woman-face-portrait-2013447/>